

Οι στρατηγικές βλέψεις του Ερντογάν

Η συνθήκη της Λωζάνης και το στρατηγικό βάθος της Τουρκίας

Γράφει ο: Νικόλαος Λιόλιος

Η πρόσφατη αναθεωρητική στάση του Τούρκου προέδρου Ερντογάν απέναντι στις διπλωματικές διεργασίες που οδήγησαν στη σύναψη της συνθήκης της Λωζάνης και στην γεωπολιτική κατάσταση που αυτή διαμόρφωσε, θεωρήθηκε από πολλούς αναλυτές ως ένα ακόμα εθνικιστικό ξέσπασμα του Τούρκου προέδρου προς εσωτερική κυρίως κατανάλωση. Μάλιστα, αρκετοί έσπευσαν να συνδέσουν τις συγκεκριμένες δηλώσεις με μια κατάσταση πανικού που έχει κυριεύσει τον Τούρκο ηγέτη με στόχο να εδραιώσει την κυριαρχία του έναντι του κεμαλικού καθεστώτος, μετά από το αποτυχημένο πραξικόπημα του Ιουλίου του 2016, μέσω της αμφισβήτησης των αποφάσεων που πάρθηκαν κατά την περίοδο εδραίωσης της σύγχρονης Τουρκικής Δημοκρατίας. Από την άλλη, στην Ελλάδα οι δηλώσεις του προέδρου Ερντογάν έγιναν αντιληπτές ως μια ευθεία αμφισβήτηση της ελληνικής κυριαρχίας επί τμημάτων της ηπειρωτικής και νησιώτικης ελληνικής επικράτειας.

Ωστόσο, μια πιο προσεκτική ανάγνωση των εξελίξεων στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής μπορεί εύκολα να οδηγήσει στη διαπίστωση ότι η όποια αναφορά σε τμήματα της ελληνικής επικράτειας μόνο δευτερεύουσας σημασίας είναι. Αντιθέτως βασική στόχευση των αναφορών του Τούρκου προέδρου είναι η εισαγωγή της Τουρκίας στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων που θα εκκινήσουν οι εξελίξεις στο μέτωπο του βόρειου Ιράκ και η επικείμενη νίκη του ιρακινού στρατού επί του Ισλαμικού Χαλιφάτου (ISIS/Daesh) με την βοήθεια των Δυτικών. Η άποψη αυτή ενισχύεται ακόμα περισσότερο, αν αποδεχτούμε ότι αυτή η στρατηγική επιλογή δεν είναι ευκαιριακή, αλλά αποτελεί μέρος και συνέχεια μιας καλά διαμορφωμένης στρατηγικής, θεμελιωμένης σε ένα συγκροτημένο θεωρητικό υπόβαθρο, που απώτερο στόχο έχει την επαύξηση της σχετικής ισχύος της Τουρκίας.

Πιο συγκεκριμένα, είναι γνωστό ότι η άνοδος του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν στην εξουσία συνοδεύτηκε από μια παράλληλη ιδεολογική στροφή προς τις ισλαμικές παραδόσεις και μια διαδικασία σταδιακής αμφισβήτησης του κοσμικού χαρακτήρα του κράτους που εισήγαγε ο θεμελιωτής της Τουρκικής Δημοκρατίας, Κεμάλ Ατατούρκ. Οι παραπάνω πολιτικές επιλογές είχαν αντίκτυπο και στην υιοθετούμενη εξωτερική πολιτική της χώρας, η οποία απέκτησε τον

χαρακτηρισμό νεο-οθωμανική, καθώς από τη μια στόχευε στην επιστροφή της Τουρκίας ως περιφερειακή δύναμη στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής και από την άλλη διαμορφώνεται πλέον όλο και περισσότερο βάσει του οθωμανικού παρελθόντος της χώρας.

Η αξιοποίηση αυτού του οθωμανικού παρελθόντος δεν αποτέλεσε τυχαία επιλογή, ενώ σε καμία περίπτωση δεν βασίζεται σε μια ρομαντική και νοσταλγική διάθεση αναβίωσης της Οθωμανικής αυτοκρατορίας για αποκλειστικά εγχώρια πολιτική εκμετάλλευση. Μια πιο προσεκτική ανάγνωση των ενεργειών του Τούρκου προέδρου επιβεβαιώνει την άποψη ότι βασικό άξονα αυτών αποτελεί η θεωρία του στρατηγικού βάθους, όπως αυτή αναπτύχθηκε από τον Αχμέτ Νταβούτογλου, ακαδημαϊκού και πρώην υπουργού Εξωτερικών και πρωθυπουργού επί κυβερνήσεων του Κόμματος Ανάπτυξης και Ευημερίας, στο ομότιτλο βιβλίο του «Το στρατηγικό βάθος. Η διεθνής θέση της Τουρκίας». Το κατά Νταβούτογλου στρατηγικό βάθος, αν και αποτελεί δάνειο από την στρατιωτική ορολογία, διαφοροποιείται από την κλασική έννοια του όρου, καθώς επιχειρεί τον συνδυασμό του γεωγραφικού με το ιστορικό βάθος. Βασικό συμπέρασμα της ανάλυσης που επιχειρείται στο ανωτέρω βιβλίο είναι ότι το ιστορικό/πολιτιστικό υπόβαθρο μιας χώρας μπορεί να αποδειχθεί σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα κατά την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής και της διαμόρφωσης των στρατηγικών επιλογών της. Πιο συγκεκριμένα μπορεί να προσφέρει τον στρατηγικό προσανατολισμό που θα επιτρέψει την ανάπτυξη μιας αποτελεσματικής στρατηγικής νοοτροπίας και αντίληψης, καθώς διαφορετικά οι στρατηγικές κινήσεις θα εκλαμβάνονται ως στρατηγικοί στόχοι με μοιραία αποτελέσματα για την διεθνή θέση της εκάστοτε χώρας.

Κατ' εφαρμογή της παραπάνω θεωρίας, η νεο-οθωμανική εξωτερική πολιτική του κ. Ερντογάν βασίζεται στην ιστορική, πολιτιστική και γεωπολιτική παρακαταθήκη της Οθωμανικής αυτοκρατορίας όχι απλώς ως έναν συμπληρωματικό παράγοντα ενίσχυσης/προβολής του σκληρού πυρήνα της ισχύος των κρατών, όπως διατείνεται η θεωρία της ήπιας ισχύος, αλλά ως έναν πραγματικό και ισότιμο συντελεστή ισχύος, ο οποίος λειτουργεί ως βάση και επιταχυντής των υπολοίπων. Ταυτόχρονα δε αποτελεί μια ιδανική και άμεση δεξαμενή εμπειριών για την διαμόρφωση του εθνικού συμφέροντος του σύγχρονου τουρκικού κράτους αλλά και πυξίδα προσανατολισμού κατά την υιοθέτηση συγκεκριμένων στρατηγικών επιλογών.

Έτσι λοιπόν, κατά την τρέχουσα γεωπολιτική συγκυρία στο βόρειο Ιράκ και την βόρεια Συρία, ο κ. Ερντογάν επιχειρεί την επαύξηση της σχετικής ισχύος της Τουρκίας, όχι μόνο με την κινητοποίηση του τουρκικού στρατού και την εμπλοκή του στις κρίσιμες επιχειρήσεις που έλαβαν και θα λάβουν χώρα στην περιοχή, αλλά και με την ενίσχυση του ιδεολογικού πλαισίου αναθεώρησης του υφιστάμενου status quo μέσω των προαναφερόμενων δηλώσεων περί «αδικιών» και λανθασμένων χειρισμών κατά την σύναψη της συνθήκης της Λωζάνης, η οποία σφράγισε το διαμελισμό της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Με τον τρόπο αυτό προσδιορίζει τον στρατηγικό προσανατολισμό της Τουρκίας, ο οποίος δεν είναι άλλος από την επιστροφή της στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και την διεκδίκηση των εδαφών που απώλεσε κατά την σύναψη της συνθήκης της Λωζάνης. Ταυτόχρονα επιχειρεί να οικοδομήσει ένα προηγούμενο κεκτημένων και «δικαιωμάτων» στην περιοχή επικαλούμενος το ιστορικό παρελθόν, και έτσι να αποκτήσει το συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των υπολοίπων δρώντων στην περιοχή σε μια πιθανή ανακατανομή εδαφών και ζωνών επιρροής.

Δημοσιευμένο στις 18-11-2016 στο «Foreign Affairs, The Hellenic Edition».